

WILHELM DİLTHEY VE CLIFFORD GEERTZ KARŞILAŞTIRMASINDA HERMENÖTİKTEN YORUMCU ANTROPOLOJİYE GÖRSEL MEDYA TOPLUMU-METİN-DİL İLİŞKİSİ

VISUAL MEDIA SOCIETY-TEXT RELATIONSHIP FROM HERMENEUTICS TO
INTERPRETIVE ANTHROPOLOGY IN THE COMPARISON OF WILHELM
DILTHEY AND CLIFFORD GEERTZ

Recai BAZANCİR* -Nurten BULDUK**

ÖZ: Antropolojinin insanlığa yaptığı en önemli katkılardan birinin “öteki”ni anlamaya yardımcı olabilecek yolları sunmak olduğu iddia edilebilir. Bu anlama girişimine yönelik farklı yaklaşımlar ve paradigmlar, farklı epistemolojik ve metodolojik yollar önerilmektedir. Evrensellik-tikellik, kuramsal-empirik gibi kimi sorunsalların ve tartışmaların, antropoloji bir bilim olarak adlandırılmadan önce felsefe ve bilim içinde tartışıldığı görülmektedir. Bu tür tartışmalar sosyal/kültürel bilimcilerin kültür nosyonunu nasıl inşa ettiklerine ilişkin konularda yol gösterici olmaktadır. Dijital Çağ’ın getirdiği görsel medya toplumunda dijital ve medya kültür nosyonunun inşa edilmiş şekillerine ve bugün öteki gibi görünen Z, Alfa kuşağına paralel bu yeni toplumun ve kültürünün metin ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Wilhelm Dilthey’in hermenötik kuramını etnografide ilk kez uygulayan Clifford Geertz’in yorumcu antropoloji yaklaşımından yararlanılarak elde edilen veriler çerçevesinde dijitalleşme, yeni medya ve yeni gerçeklik türlerinin ilişkisiyle şekillenen “metin” kavramının artık bilinegelen “metin” kavramı ve anlayışından “hiper-metin” veya “elektronik metin” kavramına evrildiği söylenebilir. Dolayısıyla 21. yüzyılda “metin” kavramı ele alınırken dijital çağın yeni medyalarının etkisiyle görselliğin öne çıktığı, görsel dilin başat kılındığı elektronik zeminde üretilen “hiper-metin” şeklinde düşünülmelidir. Bu yeni “metin” Dilthey’in ve Geertz’in dikkat çektiği kültür-gerçeklik ilişki kapsamına giren bir yapı sergileyerek dijital kültür içinde algılamaya çalışmaktan ziyade anlamayı gerektiren bir sistemi işaret eder.

Anahtar Kelimeler: Dijital Antropoloji, Hermenötik, Görsel Toplum-Metin İlişkisi, Hiper Metin, Yeni Gerçeklikler

ABSTRACT: *It can be argued that one of the most important contributions of anthropology to humanity is to offer ways to understand the notion of "other". Different approaches and paradigms towards this attempt suggest different epistemological and methodological paths. Before knowing anthropology as a science, some problems and debates like universality-particularity, theoretical-empirical, were discussed within philosophy and science. Parallel with the ways in which the notion of digital and media culture is constructed in visual media society as the outcome of the Digital Age, the relationship between this new society, the culture and the text has been examined. Based on the interpretive anthropology approach by Clifford Geertz,*

* Öğr. Gör. Dr.- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Özalp Meslek Yüksekokulu/Van-recaibazancir@gmail.com (Orcid: 0000-0003-2393-508X)

** Dr.-Bir Kuruma Bağlı Değildir/bulduknurten@yahoo.com (Orcid: 0000-0002-0813-2273)

who applied Wilhelm Dilthey's hermeneutic theory in ethnography, the concept of "text" as digitalization, new media and new types of reality, has changed from now-known concept of "text" to "hyper-text". Evolution into the concept of "electronic text" should be focused upon. Therefore, considering the concept of "text" in the 21st century, "hyper-text" produced in electronic environment should be considered where visibility and visual language becomes dominant being influenced by new media of the digital age. This new "text" displays a structure that falls within the scope of the culture-reality relationship that Dilthey and Geertz draw attention to, and points to a system that requires understanding rather than trying to perceive within digital culture.

Keywords: Digital Anthropology, Hermenötik, Visual Society-Text Relationship, Hypertext, New Realities.

Giriş

Bu çalışmada, Alman Tarih Okulu içinde yetişen filozof Wilhelm Dilthey'in hermenötik kuramını etnografide ilk kez uygulayan antropolog Clifford Geertz'in yorumcu antropoloji¹ çerçevesinde 2000'ler sonrası şekillenen görsel medya toplumunun hem kendisinin hem de edebi düzlemde yeni gerçeklik denilen sanal, artırılmış ve karma gerçeklik modellerinde var olma; sanal düzlemde hiper-metinsel yapıda yeni metin formunda görünür olmaları tespit edilmiştir. Geertz'in yorumcu antropolojisi (interpretive anthropology) simgesel, sembolik ya da yorumsamacı antropoloji olarak da adlandırılmıştır. 2000'ler sonrası oluşan dijital toplumların hiper-metinsel yapısının da tastamam simgesel, sembolik ve çoklu yorumsamacı antropoloji zemininde görsel medya toplumunda yeni metinsel yapı ile sıkı ilişki içinde tezahür etmiştir. Bu yöntem ışığında yapılan araştırmada alana katkı sunan uzmanların çalışmalarından yararlanılmıştır. Dolayısıyla Alman Tarih Okulu içinde yetişen filozof Wilhelm Dilthey'in hermenötik kuramının gelişkin versiyonun ve onun hermenötik kuramını etnografide uygulanmasına vesile olan antropolog Clifford Geertz'in yorumcu antropoloji yaklaşımı çerçevesinde bu çalışma ele alınarak kuramsal arka plan tinsel veya ruhsal varoluşa dek tarihsellik ilkesi de gözden kaçırılmadan ele alınmıştır. Dijital toplumlarda görsel unsurların görsel medyalar, araçlar üzerinden kültür nosyonunu hiper-metin denilen yapıda yeniden inşa ettiği tespit edilirken; bu dijital çağ toplumunu yorumlama konusunda işlevsel kılınması gereken temel aygıtların da dijital yeni medyaların bizzat kendisi olduğu söylenebilir. Bu noktada sanal zemindeki hiper-metin düzlemindeki görsel medya toplumunun yeni gerçeklikler ile olan bağı da gözden kaçırılmaması gereken mevzulardan biridir. Dolayısıyla medya toplumunda hem toplumun kendisi tarihsellik denilen yapıda hem edebi düzlemde hem de edebiyatın kendisi de yeni metin-hiper-metin formunda var olma sürecinde varlık göstermektedir. Yani, yeni medya toplumlarının online düzlemde hiper

¹ Geertz'in yorumcu antropolojisi (interpretive anthropology) simgesel, sembolik ya da yorumsamacı antropoloji olarak da adlandırılmaktadır.

metin yapılanmaları içinde başkalaşım geçirerek bu metinlerin unsurlarından birine dönüştükleri iddia edilebilir.

1. Dilthey’ın Hermenötik Kuramı, Tin Bilimleri ve Dijital Kültür

Kültür ve kültüre ait sistemlerin öznesi insanoğludur ve varoluşu iletişim aracılığı ile gerçekleşir. Bu nedenle de her çağın toplumsal yapılarındaki iletişim şekilleri teknolojiden etkilenerek yeni şekillere girebilir. İletişimde teknolojiyle ilgili meydana gelen değişimler göz önüne alındığında kültür denilen yapının kendisini de yeniden ele alma gerekliliği doğar. İnternet ve dijital teknolojiler ile iletişim alanındaki gelişmeler insan yaşamını yeni bir kültür biçimin içinde var olmaya götürmüştür. “Dijital kültür” adıyla anılan bu yeni kültür formunun; siber kültür, elektronik kültür, internet kültürü, sanal kültür, enformasyon kültürü şeklinde farklı şekillerde anıldıklarını görmek mümkündür (Koç, 2022: 500-513). Dijital kültürü anlamlandırabilmek için dijital, kültür ve antropoloji kavramlarını açıklamak gerekliliği ile birlikte dijital antropoloji konusunu da bilmek gerekir. Dijital antropolojinin anlaşılabilmesinde birinci ilkenin bu alanın dijitalleşmenin kendisine denk geldiği bilinmelidir. Çünkü Dijitalin kendisi kültürün diyalektik doğasını yoğunlaştırır. Diyalektik, evrensellik ve özgüllükteki bu büyüme ile bunların olumlu ve olumsuz etkileri arasındaki içsel bağlantılar arasındaki ilişkiye işaret eder (Drazin, 2013: 3-10). Bunun en güzel örneklerinden biri teknolojinin toplumu oluşturan bireyler üzerindeki etkisi konuşulacak olursa; “dijital yerli” ve “dijital göçmen” kavramlarının kullanılmasıdır. Dijital yerli denilen jenerasyon; bebeklik döneminden itibaren internet ve dijital teknolojilerle büyüme fırsatı olan ve dijital dünyaya kolaylıkla adapte olan bireyler için kullanılır. İlgili kavramlardan olan “dijital göçmen” de internet ve dijital teknolojilerle sonradan tanışmış bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. İnternet ve dijital teknolojiler, yeni medya araçları dijital kültürün var oluş temelleridir (Koç, 2022: 500-513). Bu noktada hermenötik konusuna bakılacak olursa; hermenötik kavramı, “yorumlamak” olarak tercüme edilebilecek Yunanca *hermeneuein* fiilinden gelmektedir. Felsefi hermenötik yaklaşımını Hermes ile ilişkilendiren felsefeci Martin Heidegger’e göre Hermes “kaderin mesajını getirmektedir; *hermeneuein* ise mesaj yüklü bir şeyi mesajın yerine konulabilecek derecede açıklamaktır” (Palmer, 2003: 40). Hermes tanrıların mesajlarını ölümlülere bildirirken, birebir aktarmaktan ziyade, bu mesajları ölümlülerin anlayabileceği biçimde, onların diline çevirerek aktarır. Buradan temellenen “hermeneutik etkinliği daima bir başka ‘dünya’ya ait bir anlam bağlamını o an içinde yaşanan dünyaya aktarma/çevirme etkinliği olmuştur” (Gadamer, 2003: 13, akt. Özbudun vd., 2007: 278). *Hermeneuein* ve *hermeneia* terimlerinin ifade etmek/söylemek, açıklamak ve tercüme etmek gibi üç temel anlamı vardır. Bu üç anlamın tümü de İngilizce’deki “to interpret” fiilini karşılayan “yorumlamak” ile anlatılabilir, fakat üçünün de kendi içinde özel ve anlamlı bir yönü bulunmaktadır (Palmer, 2003: 41). Bugün elektronik veya dijital ortamda yaratılan, medya kültürüne paralel şekillenen medya dili, görsel dil ve tekno dil, hermenötik kavramı ekseninde

çağın düşünce sisteminin ve anlam dünyasının Z ve Alfa kuşağı ekseninde ifade bulması gündemde yer almaktadır. Başka bir ifade ile gündelik yaşamda hermenötik kuramına göre sanal, artırılmış ve karma gerçeklikte var olan yaşam biçiminin, kültürel dünyanın kendi dili ekseninde birincil-fiziki gerçekliğe tercüme edilen biçimleri tezahür etmektedir. Bu olgunun meydana gelme yollarına bakıldığında dijital, dijitalleşme ve dijital çağ denilen kavram ve açılımlarını bilmek gerekir. Dijital, kodlarla verilerin saklanması ve aktarılması faaliyetlerine denir (Merriam Webster Dictionary, 2024: WEB). "Sayısal veri", "dijital veri", "dijital sinyal" ve "sayısallaştırılmış sinyal" şeklinde de tanımlanmaktadır. Dijital, 0 ve 1 ile temsil edilir (Technopedia, 2024: WEB). Dijitalleşme veya sayısallaşma, bilgilerin ve diğer kaynakların bir bilgisayar tarafından okunabilecek şekilde dijital ortama aktarılması sürecine verilen addır. Dijital kültür ise 0 ve 1 kodları üzerine elektronik denilen ve elektrik gibi enerji sistemleriyle çalışan cihazlar aracılığı ile yeni medya araçlarıyla, sanal-karma ve artırılmış gerçekliklerde üretilen kültür olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla hermenötik kuramında işaret edilen araçlar üzerinden iletilenleri yorumlanması üzerine kurulu yaklaşımını elektronik ortamdaki kültürel kod ve sistemler hesaba katılarak yapılmalıdır. Yani kullanılan her farklı medyada üretilen görsel dil, medya dili ve tekno dilin işaret ettiği dijital kültür mesajları ele alınarak yorumlanmalıdır. Hermenötik ve tinsellik mevzusuna gelince Antikitede ortaya çıkan, Kiliseyle birlikte kutsal kitap yorumlarıyla devam eden bu alanın, Alman Tarih Okulu ve Yeni Kantçı felsefenin etkisindeki Schleiermacher, Dilthey, Gadamer, Heidegger, Ricoeur ve Wittgenstein gibi felsefecilerin tin bilimlerine yönelik çalışmalarıyla özgün bir kuram (*hermeneutics*) olarak geliştiği görülür. Özellikle Alman filozof Wilhelm Dilthey (1833-1911), *Geisteswissenschaften* (tin bilimleri) için bir yöntembilimsel temel bulma çabasıyla hermenötik kurama dikkate değer bir katkı sunmuştur. Doğan Özlem, Dilthey'in 1960'lara kadar doğa bilimleri yanında 'tin bilimleri'nin bağımsızlığını savunan, bu bilimler için bir bilgi kuramsal zemin arayışı ve felsefi bir temel kurma çabasında olan bir filozof olarak görüldüğünü 1960'lı yıllarla birlikte modern felsefenin bunalımı karşısında "yeni bir düşünme tipi ortaya atan, hatta felsefede devrim yapan bir düşünür olarak görülmeye başlandığını" belirtir (Özlem, 1998: 65). Dilthey'in hermenötik kuramı tin bilimleri (*geisteswissenschaften*) ve doğabilimleri (*naturwissenschaften*) arasındaki ayırımı dayanmaktadır. "Tin" (*geist*)² kavramının, Alman idealizminin spekülasyon tarih ve kültür anlayışı içindeki anlamı ve içeriği yerini Dilthey, Rothacker, Max Weber ve Cassier gibi düşünürlerin onu ele alış biçimiyle birlikte günümüzdeki "kültür" sözcüğüyle anlatılan şeyleri barındıran bir içeriğe bırakmıştır. Alman Tarih Okulu ve Yeni Kantçıların doğal gerçeklik-tinsel gerçeklik ayırımını benimseyen Dilthey'a göre de bu iki gerçeklik, konu ve yöntem

² Almandaca "geist" kavramı hem tin hem de bilinçli düşünme/düşünce anlamına gelmektedir. Tin bilimleri kavramı ise insan bilimleri, kültür bilimleri, tarih bilimleri, tinsel bilimler gibi insanla, tarihle ve toplumla ilgilenen bilimlere karşılık kullanılmaktadır.

bakımından birbirinden farklı iki bilim tarafından, yani doğa bilimleri ve tin bilimleri tarafından incelenebilir. Bacon'dan başlayan Locke, Hume, Comte ve Mach'a uzanan pozitivist bilim felsefesi geleneğini eleştiren Dilthey, bu bilim yaklaşımının, toplumu da doğa bilimsel yöntemlerle ele almaya çalışan bir toplumbilim kurma çabasına girdiğini vurgulamaktadır. Ona göre biz her türlü nesneyi aynı yolla kavrayamayız: "Diğer insanların düşünce biçimlerini kendimizinkini bildiğimiz gibi bilemeyiz, ne de bunları fiziksel cisimleri bildiğimiz şekilde biliriz" (Özlem, 1998: 74). Bu nedenle kendi tinimizin bilgisiyle fiziksel şeyler hakkındaki bilgimiz arasındaki farkın doğası araştırılmalıdır. Tin bilimlerinin peşinde olduğu bilginin, doğa bilimlerinin peşinde olduğu bilgiden farklı olması, tin bilimlerinin kendine özgü doğasının ne olduğu sorusunu akla getirmektedir. Dilthey'in bu soruya yanıtı şudur:

İnsanı yalnızca eylemleri, sabit ifadeleri, başkaları üzerindeki etkileri aracılığıyla, yani "dolambaçlı" bir anlama yoluyla bilme olanağımız vardır. Dolayısıyla her yerde yaşantı, ifade, anlama arasındaki ilişki, insanoğlunun tin bilimlerinin nesnesi olmasıyla bu bilimler için kendine özgü bir yöntem olur. Bu nedenle tin bilimleri yaşama, ifade, anlama arasındaki ilişki zemininde tesis edilir (Dilthey, *Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften, Gesammelte Schriften, Band VII: 86-87, akt. Özlem 1998: 74-75*).

Positivist bilim anlayışının "doğa bilimi" ve "bilim" kavramlarını özdeş kılması nedeniyle Dilthey "bilimsel"i, doğabilimlerinin karşılığı olarak kullanmaktadır. Buna göre Dilthey, doğal gerçeklik ve tarihsel/toplumsal/kültürel gerçeklik alanlarının, farklı yöntemlerle ele alınabilecek nesnelere sahip olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Doğal gerçeklik alanı düzenlilikler, yasalar bulunabilecek alandır. Bu alanda sürekli ve tekrar eden olaylarla (olgular) karşılaşılır. Bu olgular arasındaki ilişkiler ise süreklilik ve tekrar nedeniyle yasa olarak belirlenebilecek niteliktedir ve "bunları saptamaya yönelik bilgi etkinliğinin adı da bilim (scientia)'dir. Tarihsel/toplumsal/kültürel gerçeklik alanı ise doğal gerçeklik alanındaki gibi düzenliliklerin, tekrarların, sürekliliklerin alanı değildir. Bu alanda olgular yerine "bireysel, gelip geçici, rastlantısal, düzensiz olaylar vardır ve işte bu nedenle de bu alan, 'bilimsel' yoldan ele alınmaya pek az elverişli ya da hiç elverişli değildir" (Özlem, 1996: 12). Bu bilgiler çerçevesinde özellikle Dilthey'in tin bilimleri ve doğabilimleri arasındaki ayrımına dikkat çekerek dijital kültür ve dijital çevre-doğa-atmosfer konusuna bakıldığında düşünürün iddialarının büyük bir kısmının hala geçerliliğini korumasıyla birlikte dijital çevre ve doğanın anlaşılabilirliği konusunda bir anti düşüncenin üretilebileceği söylenebilir. Öncelikle Dilthey'in "tin" yerine "kültür" kavramını ve bu kavram ile anlaşılana koyması hususunda yine "tin" yerine "dijital kültür" kavramının pekâlâ konularak analizler yapılabileceği söylenebilir. Sonuç itibarıyla Dilthey'in "tin" veya "kültür" için kriter olarak koyduğu "insan tarafından

meydana” getirilmesi hususu güncel gelişmeler ekseninde “dijital kültür” için de geçerliliğini korumaktadır. Bugün dijitalleşme ürünü her şeyin nihayetinde insan tarafından üretildiği aşikardır. Ne zamanki yapay zekâ üst düzey gelişkin haliyle insana gerek duymadan dijital kültürü üretebilme gücüne sahip olursa Dilthey’in bu kriteri geçerliliğini yitirir. Dijital çevre-doğa ve atmosfer ile alakalı içerikte belirtildiği üzere dijital dünyalar, metaverse dahil en nihayetinde insan ürünü ve müdahalesine hala ihtiyaç duyduğu için bu dünyalardaki doğa da insan ürünü yapılanmalardır. Dilthey, insanın algıyla kavrama konusundaki sınırlılığın işaret ederek doğaya dair görüngülerin algımızla sınırlı olduğunu belirtir. Fiziki gerçeklik için geçerli olan bu durum dijital doğa, çevre veya atmosfer için geçerli midir? Sorusu temel tartışmayı başlatan bir sorudur. Tinsel olanın doğaya dair ayrıldığı noktalardan olan algı konusu ekseninde “yaşama, ifade, anlama” mevzularının fiziki gerçeklikte edimlenen jestler, yüz ifadeleri ve sözcüklerle birlikte sosyal yapı içindeki tinin sürekli nesneleşmesinin dijital dünyalarda ne düzeyde olabilirliği bu soruya cevap niteliğindedir. Bu cevabı ayrıca Dilthey’in düşüncelerine paralel belirtildiği üzere insanı yalnızca eylemleri, sabit ifadeleri, başkaları üzerindeki etkileri aracılığıyla, yani “dolambaçlı” bir anlama yoluyla bilme olanağının olması konusunu dijital dünyalar için nasıl yorumlanmalıdır sorusunun açılımı da destekleyecektir. Öncelikle dijital dünyalarda yapay zekâ ile nerdeyse ayırt edilmeksizin insan benzeri avatarların yaratıldığı bilinmektedir. Ayrıca beş duyuya hitap edecek şekilde üretilmiş protez aygıtlarla sanal gerçeklikte fiziki gerçekliği aratmayacak yaşamlar artık yürürlüktedir. Dolayısıyla bu soruların cevapları günümüz teknoloji imkânları ile mümkün kılınabilir nitelikler sunmaktadır. Tabi bu noktada gerçeklik, bilim, tarihte doğabilim düşüncesi ve tarihsel zaman algısı konusu devreye geldiği için tekrar Dilthey’in hermenötik kuramına dönerek bu mevzulara yönelik üretilen fikirlere bakılması gerekmektedir.

Aydınlanma ile birlikte Avrupa’da biçimlenen bilim ve tarih anlayışlarında egemen olan düşünce, doğal ve tarihsel/toplumsal/kültürel gerçeklik alanında düzenlilikler ve sürekliliklerden hareket eden ve böylece evrensel olarak geçerli yasalar bulma arayışında olan düşüncedir. Dilthey’in eleştirdiği Comte pozitivizmi bilimi, empirik yollarla toplanan veriler aracılığıyla evrensel yasalara ulaşmak isteyen bir etkinlik olarak kabul etmekte, böylece bilim kavramı doğa bilimiyle özdeş kılınmaktadır. Marksizm ise bilime, doğaya ve tarihe egemen olan diyalektik oluşun ve bu süreci yönlendiren yasaların bilgisi olarak yaklaşmaktadır. Bilimsel bilgiye yönelik farklı tutumlarına rağmen her iki anlayış açısından tarihsel/toplumsal/kültürel gerçeklik (doğal gerçeklikten farklılığı bulunmasına karşın) bir yasa bilimi çerçevesinde ele alınabilir ve tarihsel/toplumsal/kültürel gerçekliğin yasaları, pozitif doğa bilimleri yöntemleri ya da diyalektik yöntemlerle belirlenebilir. Doğa bilimlerindeki büyük gelişmeler ile teknik buluşlar ve icatların toplumsal yaşama getirdiği katkıların da etkisiyle, özellikle 18. yüzyılın ortalarından itibaren bir ilerleme inancının egemen olduğu görülmektedir. Bu güçlü ilerleme inancı

18. ve 19. yüzyıllar boyunca tarihin “ilerleyen bir süreç” olarak görünmesine neden olmuştur. Bu ilerleme inancının farklı yaklaşımlar içindeki yerine bakıldığında; Alman idealizmi tarihte tinsel yasalardan söz ederken, Comte tarihte pozitif yasalar bulunduğunu, Marksizm ise tarihte materyal yasalar olduğunu ileri sürmektedir. Buna karşılık Herder’e bağlı Alman Tarih Okulu ve Dilthey ise tarihin bir amaca yönelmiş çizgisel bir süreç olarak görülemeyeceğini, “tarihte doğabilimsel ‘yasa’ kavramı ile analogi kurularak üretilmiş şeyler olarak ‘tarih yasaları’ndan söz edilemeyeceğini” belirtmiştir (Özlem, 1996: 16). Onlara göre tarihte ilerleyen dönemlerin yanında durgunluk, düşüş ya da çöküş dönemleri de olabilir ve bu nedenle de tarih, belirli tarih yasalarına göre bir amaca doğru bütünüyle ilerleyen bir süreç olarak görülemez. Özlem’e göre “...tarihi insanların kendileri için kendilerine koydukları amaçlar, bu amaçlar doğrultusunda gene kendileri için kendilerine kurdukları düzenler yapar; ...insan-üstü bir ereğe doğru yönlendiren “tarih yasaları” da yoktur; insanların kendilerine koydukları amaçlar da bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirdikleri düzenler de gelişip serpilebildikleri gibi çöküp bataabilirler de” (Özlem, 2008: 67). Bu nedenle tarihsel/toplumsal/kültürel gerçeklik doğal gerçeklikten farklı bir alandır ve bu alanın bilgisini doğal gerçeklikten hareket ederek ele alan bir bilim yerine, bu gerçeklik alanını kendine özgü yöntemlerle ve insandan hareket ederek kavramaya çalışan başka bir bilime ihtiyaç vardır. Başka bir bilime olan ihtiyacı Dilthey’dan önce felsefe tarihçisi ve ilk tin bilimi kuramcısı Vico (1668-1744) da vurgulamıştır. Vico fiziksel dünya hakkında bir nedensel bilgiye ulaşıp ulaşılamayacağı sorusunu sormaktadır. Ona göre insanlar ancak kendilerinin neden oldukları ve kendilerinin yaptıkları şeyi nedensel, temelli ve doğru olarak bilebilirler, doğa insanın yaptığı ya da nedeni olduğu bir şey değildir, bu nedenle doğayı dolaylı ve yetkin bir biçimde bilmek pek mümkün değildir. Doğa deney ve bilimsel yollarla ele alındığında gerçek doğal nedenleri değil, ancak doğanın “bize görünen nedenleri”ni saptayabiliriz. Sayılar ve geometrik şekiller gibi matematiksel ideler, insanın kendi yaratacağıdır, insan doğanın gerçeğini de kendi yaratacağı geometrinin içinde görebilir. Bir başka deyişle, insan kendi yaratacağı için gerçek nedenleriyle tanıyamadığı doğaya kendi bilincinin ürünleri olan şeyleri taşımaktadır.

Vico’ya göre insanın nedensel bilgiyi bulabileceği yer, matematiksel idelerin de ortaya çıktığı yer olan ve insanın kendisi tarafından yapılmış olan “toplumsal-sivil dünya” (*mondo civile*) dir. “Bu dünya, bu *mondo civile*, tamamen insan yapısı şeylerin, dillerin, göreneklerin, hukuksal ve politik düzenlerin, ekonomik örgütlenmelerin, özel mülkiyetin dünyası olarak *tinsel* dünyadır. Bu yüzden tarihçi, bu dünyayı insandan, insan tininin yönelimlerinden yola çıkarak araştırabilir; Homeros öncesinden başlayarak insanlığın her tarihsel dönemdeki *özgül tinselliğini* yorumlayabilir” (Özlem, 1996: 20). Dilthey’dan yaklaşık iki yüz yıl önce tin biliminin doğa bilimine göre önceliğini vurgulayan ilk filozof olan Vico, tarihsel dünyanın insanlar tarafından yapıldığını belirtirken, kendisinin tinsel gerçekliğe dayanan bilim

anlayışının “zaman içinde akıp gitmekte olan tüm halkların tarihini, onların yükselme, ilerleme, durgunluk, düşüş ve çöküşleriyle birlikte betimlemeye çalıştığını” ifade eder. Ona göre, dillerin, göreneklerin, hukuk düzenlerinin, politik uygulamaların, kurumların insani dünyası olan tinsel nitelikli toplumsal-sivil dünya, dilsel anlamlarda ifadesini bulur ve bu nedenle tarihçi geçmişi filolojik çözümlenmeler yoluyla kavrayabilir. Dilthey’in hermenötik kuramının biçimlenmesinde etkili olan bir diğer isim ise Herder (1744-1803) dir. Vico gibi Herder de tinsel dünyadaki her şeyin insanın yaptığı şeyler olduğunu belirtir ve ekler: “İnsan kendisini yapandır; o kendi durumunu, kendisi için iyi bildiği bir şeye göre kendisi kurar” (Herder, 1872: 56, akt. Özlem, 1996: 22). Tarihsel-tinsel dünyanın doğabilimsel yasalar yoluyla ele alındığında bir doğal sürece indirgenmiş olduğunu belirten Herder’e göre tarihsel/toplumsal/kültürel gerçeklik amaçlı ve iradi eylemler dünyasıdır, bu nedenle bu dünyada genellikler aramak boşuna bir çabadır. “Tarihe şeklini veren en önemli şey, onun genelliği değil bireyselliğidir.” (Herder, a.g.y.: 57, Özlem, 1996: 22). Herder, tarihte doğabilimsel anlamda tekrar ve sürekliliğin olmadığını, tarihsel/toplumsal/tinsel gerçekliğin kendine özgü ve tekrar etmeyen olaylar alanı olduğunu vurgularken aynı zamanda her dönemin kendisi için kendisine kurduğu bir düzeninin, bir tinsel yaşam tarzının ve bu yaşam tarzını biçimlendiren ekonomik, politik, hukuksal kurumları ile yine bu yaşam tarzına özgü dinsel, ahlaksal, estetik ilke, değer, inanç ve düşüncelerinin bulunduğunu ifade etmektedir. Bütün bunların sadece o çağ, o dönem için geçerli olduğunu ileri süren Herder, bu nedenle her dönemin, her insan topluluğunun ve her ulusun kendi içinde bireysel bir bütün olduğunu belirtir. Ona göre tarihe süreklilik veren yasalar bulunmadığından, her bireysel bütün, kendi tekliği ve özgüllüğü içinde ele alınmalıdır. Her dönemde, her çağda insanların kendileri için kendilerine kurdukları düzenlerin, kurumların, ilkelerin, değerlerin ve düşüncelerin nedenler olarak insan eylemlerini nasıl yönlendirdiği, ancak bu bireysel bütün içinde kalarak kavranabilir. Tinsel nesnelere olan insanın kendi yaptığı ve onun ürünü olan şeyler, doğal olgular olarak adlandırılmazlar. Bu nedenle tarihsel/toplumsal/kültürel gerçeklik, algılama yerine *anlama* (verstehen) yolunu benimseyen bir yöntemle değerlendirilebilir. Geçmişte kalan tinsel nesnelere bugünden hareketle ele alındığını vurgulayan Herder, bugünde yaşayan insanın kendisinin de belli bir tinselliğinin bulunduğunu ve bu nedenle geçmişe bakışın da bu tinselliğin etkisinde olduğunu belirtir. Bir başka deyişle, her çağ geçmişe kendi ölçütleriyle bakarak, geçmişe kendine göre yeniden kurarak yorumlamaktadır. “Geçmiş bize, ancak ve her zaman görelilik olarak açıktır ve tarihsel-toplumsal gerçekliğe yönelen bir ‘bilim’, anlama gibi özel bir yöntemle çalışan *betimleyici-yorumlayıcı* bir bilim olacaktır” (Herder, 1872: 72-90, akt. Özlem, 1996: 24). Herder’in etkisindeki Alman Tarih Okulu içinde yetişen bir filozof olarak Dilthey, tarihsel/toplumsal/kültürel gerçekliğe yönelen bir bilimin temellerini kurma girişiminde, bu okulun tarih bilimi yaklaşımında gördüğü eksiklikleri

gidermeye çalışmış ve böylelikle tin bilimi kavramını bilgi-kuramsal temelde kurmayı denemiştir.³

Tüm bu bilgiler çerçevesinde dijital-sanal dünyalara dönüp gerçeklik-kültürel gerçeklik, tarihte doğabilimi, bilim ve algı-anlama, dönemsel tin yaratımı konularına açıklık getirilebilir. Öncelikle Dilthey'in etkilendiği Vico ve Herder gibi düşünürler tarih ve kültür yaratımının insan düşünce sisteminin ürünü olduğunu; çizgisel bir zaman algısının yine insan tarafından yaratıldığını; tarihsel/toplumsal/tinsel gerçekliğin kendine özgü ve tekrar etmeyen olaylar alanı olduğunu; insanın nedensel bilgiyi bulabileceği yerin matematiksel idelerin de ortaya çıktığı yer olan ve insanın kendisi tarafından yapılmış olan "toplumsal-sivil dünya" (mondo civile) olduğunu; bu dünyanın (mondo civile), tamamen insan yapısı şeylerin, dillerin, göreneklerin, hukuksal ve politik düzenlerin, ekonomik örgütlenmelerin, özel mülkiyetin dünyası olarak tinsel dünya olduğunu; doğayı dolaylı ve yetkin bir biçimde bilmenin mümkün olmadığını; doğanın deney ve bilimsel yollarla ele alındığında bile gerçek doğal nedenlerin değil, ancak doğanın "bize görünen nedenleri"nin saptanabileceğini; ve en nihayetinde de sayılar ve geometrik şekillerin-matematiksel idelerin bile insanın kendi yarattığı olduğunu belirtirler. Tüm bu insan ürünü olgu ve durumların ancak dilsel anlamlarda ifadesini bulduğunun da altını çizerek. Bu nedenle de tarihçilerin de tinsel nitelikli toplumsal-sivil dünyayı ancak filolojik çözümlemeler yoluyla kavrayabileceklerine de vurgu yapılır. Dolayısıyla da tarihsel/toplumsal/kültürel gerçeklik mevzusunu da algılama yoluyla değil de anlama (verstehen) yoluyla mevzusuna yaklaşan bir yöntemin tercih edilmesi gerektiği dile getirilir. Bu bilgiler ve yaklaşımların tamamı sayılardan (0 ve1) oluşan dijital-sanal dünyalar (yine insan yapımı) için de geçerlidir. Çizgisel zaman algısı yerine döngüsel veya ucu açık zaman algısının hâkim olduğu sanal dünyalarda ancak tekno dil, görsel dil ve medya dili ile anlamlandırılabilir; dijital çağ dönemine özgü kültürel yani tinsel yapılanmanın doğurduğu yeni gerçeklik türlerinin olduğu kültürel gerçeklikte var oluş söz konusudur artık. Dolayısıyla Dijital Teknoloji kültürünün miladı dolan geçmiş kültür ve tinsel yapılanmalardan doğum-gelişim ve yok oluş açısından bir farkı olmadığı için bu yeni yaşam formunu gerçekliği ile algılamak yerine anlamak gerekmektedir.

1.1. Dilthey'in Hermenötiğinde Yaşama, İfade, Anlama ve Hermenötiksel Döngünün Dijital Dünyadaki Karşılığı

Tarihsel/toplumsal/kültürel gerçekliği ele alan bütün bilimleri "tin bilimleri" adı altında toplayan Dilthey'a göre; insan, tarih ve toplum

³ Dilthey, Alman Tarih Okulu'nun tarihsel fenomenleri inceleme ve değerlendirme tarzını, bilinçle ilişkili olgu ve olayların çözülmesi açısından yetersiz bulmaktadır. Ona göre tarihsel/toplumsal olgu ve olayların özneliliği bilince bağlıdır. Bu olgu ve olaylar insanın bilme, isteme, amaç koyma, arzulama ve amaçlı eylem doğrultusunda ortaya çıkarlar. Tarihsel/toplumsal olgu ve olaylar ile doğal olgu olaylar arasındaki temel ayrım budur. Dilthey'a göre tinsellik, bu olgu ve olayların özneliliğidir (Özlem, 2008: 117).

bilimlerinin konusu olan tinsel dünya, “her şeyden önce, üzerinde hâkimiyet kurmak istediğimiz bir gerçeklik değil, tam tersine kavramayı dilediğimiz bir gerçeklik halindedir” (Dilthey, 2008: 132). Ona göre, insanın esas dünyası, bir olgu dünyası ya da empirik gerçeklik alanından ziyade bir anlam dünyası olan kültür dünyası (tinsel dünya)’dır. Doğa bilimleri doğal olguları inceleyerek, bu olgular arasındaki ilişkileri niceliksel olarak *açıklar* (erklaeren, explanation) ve bu olgular arasındaki değişmez ilkeleri saptamaya çalışarak “yasa”lara ulaşmaya çabalar. Bu anlamda doğa bilimlerinin yöntemleri açıklayıcıdır, açıklama da nedenselliği gerektirmektedir. Buna karşın Dilthey, bir anlam dünyası olan tinsel dünyanın, yaşanılan ve benimsenen ilke, değer, kural, norm ve düşüncelerin yönlendirdiği insani-toplumsal etkinliklerin dünyası olduğunu, bu nedenle de açıklamanın değil, öznel olarak bir *anlamanın* (verstehen, understanding) konusu olabileceğinin altını çizmektedir. Doğada rastlanan neden-sonuç bağıntısı, insanın kendisinin yaptığı tinsel/kültürel dünyada kurulamaz, bu alanda kurulacak olan bağlantı amaç-eylem, anlam-eylem bağıntısıdır. Tarihsel/kültürel dünya her dönemde kendine özgü, tarihsel, tekil, bireysel, insan tarafından yapılan ekonomik, hukuksal ve politik düzenler, kurumlar ile ilke, kural, değer ve düşüncelerin yönlendirdiği bir gerçeklik alanıdır. Bu kültürel alanda amaç-eylem bağıntısı kurmak için öncelikle bu amaçların “empati yoluyla yaşanmaları, yani anlama yoluyla onların birer motif olarak saptanmaları” gerekmektedir (Özlem, 2008: 90) ve bu motifler insan eylemlerinin nedeni olarak görülmelidir. Dilthey göre, anlama edimi ise geçmişi *yeniden yaşama* (nacherleben) ve *onu yeniden kurma* (wiederaufbau) yoluyla mümkündür.

Tinsel gerçeklik sürecinin, bilen öznenin bilinen nesne ile birlikte belli bir *“kendini tanımlama/tanımaya”* (self-identification) durumunu içerdiğini öne süren Dilthey, “kendini tanıma”nın ayrılmaz parçasının ise *ifade* (ausdruck, expression) olduğunu vurgulamaktadır. Dilthey’a göre her yaşanmış deneyim (erlebnis), içsel ifade tarzının yanında sözcükleri, jestleri ve mimikleri de içeren çeşitli tarzlarda ifade edilmektedir. “Tinsel yaşamın temel özelliği, farklı şekillerde olsa da bir şeyin kendisini ifade etme ya da ‘nesneleştirme’ yolunu bulduğudur. Açık ifade biçimlerinde düşünce öznenin bilincinde sözcüklere ya da diğer sembollere bürünür ve herkesçe bilindiği üzere, sözcüklerle ifade edemediğimiz sürece, bir fikre sahip olduğumuzu düşünemeyiz ya da kendi duygusal yaşantımızın derinliklerini anlayamayız” (Özlem, 1998: 76). Deneyimin çeşitli tarzlarda ifade edilmesi bir yandan insanın kendini tanımasının aracı iken, diğer yandan da bir başka insanın tinsel yaşamının anlaşılabilir kılınmasının aracı olmaktadır. Başkasının yaşanmış deneyimi ifade yoluyla dışsallaşırken, kişi bu ifadeyi idrak ederek, dile getirilmiş deneyimin *yeniden kuruluşu* (nachbild) yoluyla bu ifadeyi içselleştirmektedir. Bir başka deyişle, başkalarını, kendilerinin ortaya koymuş oldukları ifadeleri, insan kendinde hissedip kendi bilincinde yeniden yaşayarak (nacherleben) anlayabilir ve anlamanın özünü oluşturan da budur. “Bana aktarılan ve benim içselleştirdiğim şey, başka birinin

etkilendiği dış koşullara verdiği karşılıktır. Bu deneyim benim yaşam çizimden belli bir uzaklıktadır ve benim tarafımdan diğer kişiye atfedilir” (Özlem, 1998: 78). Dilthey tinsel yaşamda farkına varılan ve nihai olarak araştırılan Şeyin “anlam” (bedeutung) olduğunu ifade etmektedir. Ona göre anlam, tinsel yaşam sürecindeki bütün ve parça ilişkisidir ve bu bağlamda anlamının temel işlevi, tinsel yaşamın ve tarihin içindeki bir parçanın anlamının bütünden hareketle kavranılmasıdır. Yaşam, bireyin başkaları ile olan ilişkilerinin bütünüdür ve insan kendi bilincine başkaları aracılığıyla, başkaları ile bir arada olma yoluyla varmaktadır. Dolayısıyla anlama ve anlam bir *öznelerarasılık* zemininde tesis edilmektedir. Dilthey tin bilimlerin ele alacağı temel malzemenin “yaşamın sürekli olarak sabit kalmış belirtileri” olan yazılı yapıtlar olduğunu belirtmektedir. Ona göre dil, her dönemde, her çağda anlamların taşıyıcısı olmuştur. “Anlama yöntemi kendi merkezi ilgisine yazıda iğerilen insani varoluşun kalıntılarının yorumlanmasıyla ulaşır”. Dilthey tin bilimcinin izleyeceği yöntemin yazılı yapıtların dilini yorumlayarak anlamak, yani hermenötik yapmak olduğunu ifade eder:

“İşte hermeneutik, yazıda sabitlenmiş olan kayıtların yorumlanması tekniğine ilişkin bilimdir. Hermeneutik insani tinselliğin iğerildiği yazılı kayıtlardaki anlamı araştırıp yorumlamaya çalışır. Ve hermeneutiğin tekniğinin bize sağladığı olanakla her döneme özgü tinsel, tarihsel dünyaya Őekil veren anlamlar bulunmaya çalışılır” (Dilthey, Die Entstehung der Hermeneutik, Gesammelte Schriften, Band V: 319, akt. Özlem, 1998: 82).

Bir yorum sanatı olan hermenötik, döneme özgü ifade tarzları ve nesneleştirme tarzları aracılığıyla anlamı kavramaya çabalamaktır. Yorumlama sürecinde, yorumlanan Şeyi ele alırken onun ortaya çıktığı koşulları ve arka planı göz önüne almak gerekmektedir. Anlama ve dolayısıyla yorumlama, bütün ve parçaları arasındaki diyalektik ilişkiye, yani *yorumsal döngü*'ye göre işlemektedir: Bütün parçalara göre anlaşılabilirken, parçalar da anlaşılabilir için bütüne ihtiyaç duymaktadır. Bu bütün ve parça arasındaki ilişkiyi cümle örneğiyle açıklar isek; her bir parçanın anlamından bütün (cümle) anlaşılırken, bütün aracılığıyla kelimelerin düzensizliği anlamlı kalıplara dönüşür. Hermenötiksel döngü sadece bütün ve parçaları arasındaki ilişkiye değil, aynı zamanda parçaların birbiriyle ilişkisine ve anlamın bağlamsal olduğuna işaret etmektedir. “Anlama eyleminin hepsi, sunulan bir bağlam ya da doğrultuda bulunur, bilimlerde dahi bir kişi belirli kaynaklara ‘dayalı olarak’ açıklamada bulunur” (Palmer, 2003: 163). Kültür bilimlerinin bağlamı ise yaşanmış deneyimdir, yaşamın kendisidir. Hermenötiksel döngünün bir parçası olan insan daima yaşanmış deneyimden yola çıkarak anlamayı gerçekeştirmektedir ve yorum kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlamın dikkate alınmasıyla ortaya çıkabilmektedir. Palmer'e (2003) göre yaşanmış deneyimi anlamının koşulu olarak ele alan Dilthey'in yaklaşımı

fenomenolojiktir. Şu alıntıdan bu fikri çıkarmak mümkündür: “Yaşanmış tecrübe”nin kendisini bana sunma tarzı [tam ifadesiyle “benim için orada olması”], imgelerin karşımda durma şeklinden tamamen farklıdır. Deneyim, tecrübe edenin karşısında bir nesne gibi durmaz, ama onun benim için gerçekten var olması, onun içerisinde benim için bulunan *nelikten* ayrıdır (Dilthey, 1913-1967: 139, ak. Palmer, 2003: 149).

Fenomenolojik yaklaşıma göre gerçeklik, kendiliğinden olan bir şey değil, her zaman kendisine yönelinen ve bilincine varılan bir şeydir. İnsanın yaşam dünyası'nın toplumsal inşasına odaklanan bu yaklaşıma göre, insan eylemleri ancak onların bilinçli niyetlerine ve anlayış kategorilerine (simgeleştirmelerine) dayanarak açıklanabilmektedir (Altuntek, 2009: 113). Bu haliyle fenomenoloji, her şeyi açıklama iddiasından ziyade şeyleri betimleyerek anlamaya çalışan bir yaklaşımdır. Dilthey yukarıdaki bilgiler ekseninde, tinsel dünyanın hâkimiyet kurulmak istenen gerçeklik değil de kavramanın dilendiği bir gerçeklik olarak görülmesi, gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre, dijital gerçekliğin kavranması, empirik gerçeklik yerine anlam dünyasının kültür dünyası (tinsel dünya) olarak konulması dijital kültürün bu bağlamda da değerlendirilebileceğini işaret etmektedir. Dilthey'in, bir anlam dünyası olarak ele aldığı tinsel dünya, yaşanan ve benimsenen ilke, değer, kural, norm ve düşüncelerin yönlendirdiği insani-toplumsal etkinliklerin dünyası olma yaklaşımı çerçevesinde dijital dünyalara ve kültürüne de uyarlanabilir. Bu bağlamda, bu yeni dünyanın olumsuzlanması ve reddi yerine kabulünü gerçekleştirip anlamak daha kolay olacaktır. Yine Dilthey'e göre, bireyin deneyimlerinden oluşan dış koşullar dijital ortamda sanal gerçeklikte benzer şekilde insan zihninin sanal gerçeklikteki dış uyaranlara verdiği tepki eşleşebilmektedir. Yani, beş duyuyu harekete geçiren cihazlar, uygulamalar bunu gerçekleştirecek niteliktedirler. Dilthey tinsel yaşamda farkına varılan nihai şeyin anlam olduğunu ifade eder ki dijital dünyada bireylerin yapmaya çalıştığı şey de bu yeni tinsel düzlemde anlam arayışıdır. Dijital dünyalarda da yaratılan yaşam bireyin başkaları ile interaktif olarak gerçekleştirdiği ilişkilerinin bütünüdür. Buna paralel de bireyler kendi bilincine yine başkaları aracılığıyla veya avatarları ile varabilmektedirler. Benzer şekilde de anlam yine dijital dünyalarda interaktif bir şekilde öznelarasılık zemininde tesis edilmektedir. Dilthey tin bilimleri için temel malzeme olarak “yaşamın sabit belirtisi” olarak ifade ettiği yazılı yapıtlar konusu için de hiper metinler bağlamında yeniden düşünülebilir. Dilthey ayrıca yazılı yapıt dil ilişkisinde dilin, her dönemde, her çağda anlamların taşıyıcısı olmasına dikkat çeker ve bu durum dijital çağ dönemi için tekno dil, görsel dil ve medya dili ekseninde yeni çağın yorumlanarak yani hermenötiği yapılarak anlamlandırılabilirliği söylenebilmektedir.

1.2. Tarihsellik ve Tarihsel Görecelik Ekseninde Dijitalleşme

Dilthey insanların kendi yaşamlarının ürünleri olan, kendilerine özgü değer, anlam, inanç, düşünce, norm, ilke vb. şeylerin yönlendirdiği bir insani

ilişkiler ağı, bir toplumsallık örgüsü içinde olduklarını ve her şeye bu toplumsal yaşam içinden baktıklarını belirtmektedir. İnsanların kendilerinin kurduğu bu toplumsal yaşam tarihsel olarak meydana gelmektedir ve dolayısıyla insani-toplumsal olan her şeyi içermesi nedeniyle tarihsel/tinsellik bir gerçekliktir. “Tarihsel-toplumsal gerçekliğe yönelecek bir bilgi etkinliğinin temel varsayımı, insani-toplumsal olan her şeyin tarihsel olduğudur ve böyle bir varsayımla çalışan bu bilgi etkinliğine *tarihselcilik* (historizm) denir” (Özlem, 2008: 144). Dilthey’in buradaki temel vurgusu, tarihi yapanın insan olduğu, insanı yapanın da tarih olduğudur. Dolayısıyla dijitalleşme de en nihayetinde insan müdahalesi sonucu var olan bir süreç olduğu için tarihsel süreci de yine insan temelli oluşacaktır. Dilthey’e tekrar dönülecek olursa “hermenötik bilimler” olan tin bilimlerinin doğa bilimleri gibi genel kavramlar ile çalışmak yerine “tip kavramlar”la çalıştığını ifade etmektedir. Ona göre insani-toplumsal olan şeylerin genel kavramları bulunmamaktadır, ancak her dönemde karşılaşılabilecek “tipsel durumlar” belirlenebilir. İnsan eylemleri için üç eylem tipinden söz etmek mümkündür: duygusal, akılcı ve geleneksel. Benzer biçimde çeşitli ekonomik, dinsel yaşam ve dünya görüşü tipleri ayırt edilebilmektedir. Dilthey’a göre tin bilimleri bu tipler aracılığıyla kültür, toplum ve tarihle ilgili bazı genellemeler yapabilir, fakat bu genellemeler doğa bilimlerinin vardığı genellemelerden oldukça farklıdır. Burada altı çizilmesi gereken, bu genellemelerin tin/kültür bilimcinin kendi yorumlayıcı yönteminin ürünleri olduğudur. Her dönemin kendine özgü, tarihsel, insan tarafından yapılan ekonomik, hukuksal ve politik düzenleri, kurumları ile ilkeleri, kuralları ve düşünceleri vb. vardır. “Her tarihsel çağ ve dönem, kendi değer, anlam düzeni içinde bir ‘teklik’tir (individuum). Kendi çağımız ve kendi toplumumuz da bir başka ‘teklik’tir ve bizim bugünden hareketle yaptığımız bir tarih ve toplum incelemesi, kendi tinsel donanımımıza ve kendi bakış açımıza bağlıdır” (Özlem, 2008: 146). Tin bilimci tarihi, toplumu ve kültürü ancak bugünkü anlamlar ve düşünce yapılarıyla yorumlayabilmektedir ve bu nedenle geçmişin ve bugünün bilgisi “seçilmiş”, “kısmi” ve “yanlı” bir bilgidir. Tarih, toplum ve kültür araştırmasına kendi değerlerimiz ve düşünce yapımızın yön ve biçim vermesi nedeniyle, tarihsel, toplumsal ve kültürel gerçeklik hakkındaki bilimiz “görelidir ve dolayısıyla “tarihsel görecelik” kaçınılmazdır.

Yukarıda verilen bilgiler ekseninde dijitalleşme süreci için de dijital kültür, toplum ve tarihle ilgili genellemeler yapabilir ve bu genellemeler yine dijital çağ döneminin kendine özgü, değer, anlam düzeni hesaba katılarak kendi ‘teklik’ (individuum) durumu düşünülerek “tarihsel görecelik” mevzusu noktasında farkındalıkla yaklaşarak yapılabilir. Dolayısıyla dijital çağ, dijital dünyalar ve kültürünün değerlendirilmesi noktasında salt olumsuz perspektiften bakmak yerine ilgili gelişmeleri Dilthey’in Hermenötik kuramında ve tin mevzusunda formüleştirdiği gibi dönem, koşullar ve insanoğlunun anlama gayreti ekseninde irdelemek farklı perspektiflerden yaklaşmayı sağlayacaktır. Dolayısıyla dijital kültürün de

kendi gelişim akışı içinde bir zaman ve tarihsellik çerçevesini oluşturacağı bilinmelidir.

2. Yorumcu Antropoloji, Clifford Geertz ve Dijital Antropoloji

Edward Said, tüm modern sosyal bilimler içerisinde antropoloji alanını sömürgeciliğe en yakın alan olarak görmesinin arkasında toplumlarda yaşayan halkların davranışları hakkında yönlendirmeleri sağlayacak bilgileri verebilmesi ile ilişkilendirir (Said, 1993: 152). 21. yüzyılda “dijital antropologlar” diye adlandırılan uzmanlar, sosyal ağ siteleri ve jeomeya da dahil olmak üzere çeşitli yeni araştırma siteleriyle etkileşime girerken Said’in dikkat çektiği durumun geçerliliğini de onaylar nitelikte veriler elde etmektedirler (DeNichola, 2013: 80-100). Bu uzmanların çalışmalarında grupların onları birbirine bağlayan karmaşık küresel ağı nasıl müzakere ettiğini, atlattığını, meydan okuduğunu ve hatta yeniden yarattığını gösterirken (Burawoy, Joseph, vd. 2000: 324) özellikle ABD başta olmak üzere seçimlerden savaşlara dair manipülatif çalışmaların nasıl başarılı olduğunu örnek olarak sunmaktadırlar. Dijital mecralar ve antropoloji ilişkisini iyi okuyabilmek adına hermenötik kuramından yararlanması mümkün. Bu kuramı antropolojiye uygulayan ilk isimlerden olan Amerikalı antropolog Clifford Geertz’dir (Peacock, 1981: 122-123, akt. Shankman 1984: 261). Geertz’in antropolojik yorumcu yaklaşımının kilit kavramlarından biri kültürdür. Geertz, göstergebilimsel bir kültür kavramı benimsediğini ifade ederek, kendi yaklaşımını anlam-yorum ilişkisi temelinde tesis ettiğini vurgulamaktadır. “Max Weber ile birlikte, insanın kendisinin ördüğü anlam ağlarına asılı bir hayvan olduğuna inanarak, kültürü bu ağlar olarak ve dolayısıyla onun analizini yasa arayışı içinde deneysel bir bilim olarak değil, ancak anlam arayışı içinde yorumcu bir bilim olarak ele alıyorum” (Geertz, 1973: 5) ifadesi Geertz’in kültüre yaklaşımını da özetler niteliktedir.

Geertz’e göre kültür “toplumsal etkileşimin terimleri çerçevesinde yer aldığı düzenlenmiş bir anlamlar ve simgeler sistemi”, “insanların deneyimlerini yorumladığı, deneyimlerine rehberlik eden anlam dokusu”dur; toplumsal sistem ise “etkileşimin kendi örüntüsü”, “toplumsal eylemin aldığı biçim, gerçekte var olan toplumsal ilişkiler ağı”dır. Kültür düzeyinde “bireylerin kendi dünyalarını tanımladıkları, duygularını ifade ettikleri, kendi kararlarını verdikleri inançlar, ifade edici semboller ve değerler çerçevesi” bulunur iken, toplumsal sistem düzeyinde de “kalıcı biçimini toplumsal yapı olarak adlandırdığımız süregitmekte olan etkileşimli davranış süreci” yer almaktadır (Geertz, 1973: 144-145). Geertz’in kültür ve toplumsal yapıyı birbirinden ayırır (Özbudun, Şafak ve Altuntek 2007: 312). Geertz, sosyal bilimcilere kendi entelektüel girişimlerinin doğasına ilişkin geleneksel varsayımları bir kenara bırakmalarını önermektedir. Bu noktada “Geertz, sosyal bilimcilere davranış yerine anlamı incelemeyi, nedensel yasalar yerine anlamın peşinde koşmayı önermektedir; yorumcu açıklamalar lehine doğal bilimlerin mekanistik açıklamalarını da reddetmektedir”. Bununla birlikte Geertz’in

“meslektaşlarını analogi ve eğretilenlerin olanaklarını ciddiyetle ele almaya, insan etkinliğini bir metin olarak ve sembolik eylemi bir drama olarak dikkate almaya çağırıldığını” da belirtmek gerekir (Shankman: 1984, 261, akt. Martin 1993: 269). “Yerli Gözüyle: Antropolojik Anlamanın Doğası Üstüne” başlıklı makalesinde Geertz, bu güncenin ortaya attığı sorunun ahlaki değil, epistemolojik olduğunu vurgular. Etnografik çalışmada “yerlinin bakışı” sorununu irdeleyen Geertz’e göre “olayları bilebilmek için yerlilerden biri olmamız gerekmediği”ni ortaya çıkarmıştır. Bu düşüncesini de “olayları, yerlilerin gözüyle görmek gerektiğini, kurallara bağlı kalınacaksa o zaman kültürler ötesi özdeşleşme iddiasının” devreye gireceğini dile getirir (Geertz, 1990: 46). Dolayısıyla burada izlenecek yöntem, etnografin muhataplarıyla bir tür ruhsal bağlantı kurması değildir. “Marifet onların ne yapmayı düşündüklerini kestirebilmektir”. Bu anlamda, etnografik bilgi deneyimin kendisine değil, bu deneyimin anlamının kavranılması temeline dayanmaktadır (Geertz, 1990: 47). Geertz etnografik çalışmalarda “yerlinin bakışı” çözümlemesinde nesnellik iddialarıyla öne sürülen “içeri-dışarı”, “fenomenolojik-objektivist”, “emik-etik” gibi yöntemler yerine psikanalist Heinz Kohut’tan ödünç aldığı “deneyim-yakın” ve “deneyim-uzak” yaklaşımını önermektedir. “Korku”yu deneyim-yakın, “fobi”yi ise deneyim-uzak kavramlara örnek olarak veren Geertz’e göre; “[...], ‘Deneyim, kabaca, bir bireyin kendisinin ya da yakınlarının ne gördüğünü, duyumsadığını, düşündüğünü, imgelemediğini tanımlamak için doğallıkla ve çabasızca kullandığı ve başkaları tarafından kullanıldığında da hemen ve kolayca anladığı bir kavramdır” (Geertz, 1990: 46). Ve yine Geertz’e göre, deneyim-yakın kavramlarla sınırlanmak, etnografin kimi durumlarda yerel dile takılıp kalmasına neden olabilirken, deneyim-uzak kavramlarla sınırlanmak ise etnografin soyutlamaların dışına çıkamamasına ve mesleki dilin içinde sıkışıp kalmasına neden olabilir. Bu sorunlardan kaçınabilmek için Geertz’e göre, bir insan topluluğunun nasıl yaşadığına dair yapılan yorumun, “ne onların zihinsel ufuklarına hapsedilmiş bir yorum ve bir büyücü tarafından yazılmış bir büyücülük etnografisi, ne de bir geometrici tarafından yazılmışçasına büyücülüğün ayırt edici tonalitelerine karşı sistemli bir sağırılık içinde bir yorum” olması gerekmektedir (Geertz, 1990: 47). Geertz “yorumcu antropoloji” olarak adlandırdığı yaklaşımını ilk kez *Interpretation of Cultures* (Kültürlerin Yorumlanması -1973) başlıklı kitabında ortaya koymaktadır. Bu kitapta yer alan “Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture” (Yoğun Betimleme: Yorumcu Bir Kültür Kuramına Doğru) başlıklı makalesinde Geertz, bilimin ne olduğunu anlamak için öncelikle kuramlara, bulgulara ya da belirli bir yaklaşımı savunanların onunla ilgili söylediği şeylere değil, bilimin uygulayıcılarının ne yaptığını bakılmalıdır. Ona göre etnografi, işlevi yorum olan yoğun betimlemedir. Analizinin merkezine “açıklama” yerine “anlamayı” yerleştiren Geertz’e göre etnografi, Gilbert Ryle’den ödünç aldığı “yoğun betimleme” yöntemidir (Geertz, 1973: 5-6). “Thinking and Reflecting” ve “Thinking of Thoughts” (1968) başlıklı makalelerinde Ryle, benzer davranışların farklı anlamları olabileceğini

beden hareketleri üzerinden ortaya koymayı denemektedir. “Göz kırpması” ve “göz seğirmesi” örneğini ele alan Ryle, bu hareketlerin görünüşte aynı olmalarına rağmen farklı olduklarını belirtmektedir. Ryle “yüzeysel betimleme” (thin description) olarak adlandırdığı göz seğirmesi gibi anlam içermeyen hareketlerin istemsiz beden hareketleri olduğunu ifade ederken, “yoğun betimleme” (thick description) olarak adlandırdığı göz kırpması gibi hareketlerin istemli ve çoklu-anlamlara sahip olduğunu belirtmektedir. Göz kırpmasının amaçlı, hileli ortaklık, taklit etme gibi birçok iletişimsel anlamı bulunmaktadır ve Ryle’e göre, bu istemli ve amaçlı hareketlerin anlamları ve bağlamlarını açığa çıkarabilmek için “derin betimleme”ye ihtiyaç vardır (Altuntek, 2009: 130). Göz kırpması ve göz seğirmesi örneğini kendisi de kullanan Geertz, göz kırpan kişinin toplumsal olarak kurulu kodlara uygun bir biçimde, bir kişiyle, belirli bir mesajı bildirme yoluyla özel bir iletişim kurduğunu ifade etmektedir. Ona göre, belirli bir amaç ve var olan kamusal koda uygun olarak yapılan göz kırpması eylemi hem davranışın küçük bir parçasına hem de kültürün bir parçasına işaret etmektedir (Geertz, 1973: 6). Yine göz kırpması eyleminin çoklu-anlamından yola çıkan Geertz, Ryle’in “kurulu kodlar” olarak adlandırdığı kavramı, “anlam yapıları” olarak adlandırır ve etnografyanın amacının “anamlı yapıların tabakalaşmış hiyerarşisini” çözmek olduğunu belirtir (Geertz, 1973: 10). Geertz’e göre yoğun betimlemenin önemli bir özelliği “mikroskobik” olmasıdır. Diğer bir deyişle, yoğun betimleme kültürel detayların yorumudur. Mikroskobik kavramı, bir toplumun küçük bir parçasının betimlenmesi ile toplumun bütününe (makro) açıklanabileceği anlamına gelmemelidir. Çünkü Geertz “etnografik betimlemelerin “mikrokosmik model” olarak değerlendirilebileceği fikrini reddetmektedir” (Martin, 1993: 271).

Geertz kültürün bir metin gibi okunabileceği anlayışını, fenomenolojik betimleme ve hermenötik yorumu birleştirmeyi deneyen Paul Ricoeur’dan ödünç almıştır. Metin kavramının toplum bilimleri için uygun bir model olup olmadığını irdeleyen Ricoeur (1990), insan eylemlerinin, eşit düzeyde olmayan, bütüne referansla anlaşılabilen, bütünü de kendilerine referansla anlaşılabilen cümlelerden oluşan ve ancak parça-bütün ilişkisi içinde anlamlandırılacak bir metin gibi yorumlanabileceğini belirtmektedir (Ricoeur, 1990: 37). Dilthey’in hermenötik yaklaşımında da gördüğümüz üzere nasıl dil, her dönemde, her çağda anlamların taşıyıcısı ise, metin-kültür analojisi içinde de insan eylemleri anlamları iletmektedir. Dolayısıyla insan eylemlerinin anlamı, ancak yaşanmış deneyimin ifade edilmesi, anlama, hermenötiksel döngü ve yorumlama süreciyle anlaşılabilir. Geertz, kültüre kendi mantığını veren şeyin eylem-anlam ilişkisi olduğunu vurgulamasına rağmen, bir toplumsal eylem kuramı geliştirme çabasına girmez. Geertz’in yorumcu antropoloji yaklaşımının merkezine aktörü yerleştirme girişiminde Weber’in etkisinin olduğu söylenebilir. Dilthey’in tin bilimleri yaklaşımından yararlanan Weber’in toplumsal analizi anlama (verstehen) üzerine kuruludur ve ona göre, insan faillerini anlam yönelimli olarak ele almak gerekmektedir (Altuntek, 2009:

116). Geertz'e göre "anlam kamusaldir" (Geertz, 1973: 10) ve dolayısıyla ancak öznelarasılık zemininde açığa çıkar. Simgeler dolayımıyla ifade edilen ve birer kültürel ürün olan insan eylemleri, algılar, duygu ve düşünceler "ortak öznelarası bir dünyada" inşa edilir. Bu "ortak öznelarası dünya" kültürün bağlamına işaret etmektedir. Geertz, kültürü "birbirinin içine geçmiş yorumlanabilir sembol sistemlerinin yoğun biçimde betimlenebileceği bir bağlam" olarak kabul eder ve ona göre, her bir kültürü kendi sıradanlığı çerçevesinde, kendi tikelliğı içinde anlamak önemlidir (Geertz, 1973: 14). Tam da bu noktada dijital zeminde hipermetin formunda var olmaya çalışan toplumların kültürü somut bir örnek olarak sunulabilir.

Antropolojik faaliyeti bir okuma, anlama ve yorum faaliyeti olarak gören Geertz, bu faaliyetin ürünü olan antropolojik yazıların kendilerinin de birer yorum, ikinci el, üçüncü el yorumlar olduğunu öne sürmektedir. Bu anlamda, antropolojik yazılar "kurgu"durlar; "yanlış oldukları, gerçeğe dayanmadıkları (...) için değil, 'yapılmış bir şey', 'biçimlendirilmiş bir şey' oldukları -*fictio*'nun özgün anlamı- anlamında kurgu" dur (Geertz, 1973: 15). Geertz'e göre antropolojik yorum, toplumsal söylemin izini sürmeyi ve bu söylemin incelenebilir bir biçime sabitlenmesini içermektedir. Etnografin yazıya dökme eylemiyle sabitlenen toplumsal söylem, ham (işlenmemiş) bir söylem değildir. Dolayısıyla etnografin yapacağı yorum, yerli dolayımın yapılan "yorumun yorumudur". Geertz'in kendi yorumcu yaklaşımını, kültürü "okunacak ve yorumlanacak bir metin" olarak görme anlayışını ve yoğun betimleme yöntemini Bali'de horoz dövüşünü ele aldığı "Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight" (Derin Oyun: Bali Horoz Dövüşü Üzerine Notlar -1973) başlıklı makalesinde uyguladığı görülmektedir. Geertz, bir "statü tiyatrosu" olarak yorumladığı horoz dövüşü analizinde, Balili erkeklerin horoz dövüşüne olan aşırı ilgilerini detaylı olarak bir Bali köyü bağlamında betimlemektedir. Geertz, horoz dövüşünün yüzeysel bir biçimde bakıldığında toplumsal bir pratik olarak görülebileceğini, fakat aslında Bali kültürünün derin öğeleri, dünya görüşü ve kişi olma kavramlarıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Horoz dövüşünün "toplumsal yapının simülasyonu" ve "prestij" olduğunu belirten Geertz'e göre "Bali toplumsal hayatı horoz dövüşünde tecessüm etmektedir (Geertz, 1973: 436). Kimin kiminle, kim üzerinden bahse tutuşacağı, statüleriyle belirlenmektedir. En dış halkada kadınlar, yoksullar, yeni yetmeler, yabancılar vb. yer alırken, gerçek dövüş ve bahislerin gerçekleştiği iç halka 'eşraf'ın ayrıcalığıdır (Özbudun, Şafak ve Altuntek, 2007: 319). Geertz'e göre, horoz dövüşünün işlevi, "yorumsaldır. Bu, Balili olma deneyiminin Balililerce okunması, kendileri hakkında kendilerinin anlattıkları bir öyküdür" (Geertz, 1973, s.448). Geertz'in horoz dövüşü analizi, "Bu nedenle fenomenolojik ve hermenötiktir. Yerlinin bakış açısından anlama girişimidir" (Geertz, akt. Altuntek, 2009: 125). Bu örnek ekseninde dijital kültür modelinde dijital antropoloji mevzusunda bakıldığında öncelikle dijital etnografların hareket ettiği günlük sosyal dünyalar, dijital teknolojilerle doludur. Dijital yeniden üretim ve temsil kaynakları, sıradan masaüstü veya dizüstü bilgisayarın

gücüyle birleştğinde, ortalama tüketiciye bilgi yakalamak, depolamak ve dağıtmak için dikkate değer derecede güçlü ve esnek yöntemler sunmaktadır (Dicks, 2005: 4-5). Bununla birlikte etnografya her zaman matbaa teknolojisi ile yazılı olmak zorunda olmadığı için dijital zeminde yaratılan yaşam formu da etnografya kapsamında yer alabilir. Dolayısıyla basılı metnin hakimiyeti tarihi bir olgudur ve son birkaç yıldır bilgisayar tabanlı sistemler, giderek artan sayıda kişinin elektronik belgelerle ve yeni ilişkisel ve doğrusal olmayan hipermetin biçimleriyle kültürel veya etnografya alanına giren denemeler yapmasına olanak sağlıyor (Crane, 1991: 292-293). Tüm bu bilgiler eşliğinde dijital antropoloji konusuna bakıldığında ve dijital antropoloji ile ilişkilendirildiğinde “toplumsal yapının simülasyonu” analogisini elde tutmak gerekir. Dijital antropoloji, insanlar ve dijital çağ teknolojisi arasındaki ilişkinin antropolojik çalışması olarak kabul görür ve yeni bir alan olduğu için de “teknö-antropoloji” (Techno-Anthropology, WEB), “dijital etnografya”, “siberantropoloji” ve “sanal antropoloji” (Knorr, 2011: 28) gibi isimlerle de anılır. Dijital Antropoloji göre insan toplulukları, kültürler ve dijital teknolojiler arasındaki etkileşimin dinamiklerinin anlaşılabilmesi için dijital çağda insan olmanın ne anlama geldiğine ve bireylerin dijital alandaki davranışlarının analog alana nasıl çevrildiğine bakılması gerektiğinin altını çizer. Bu noktada Geertz’in yaklaşımı dijital antropolojik çalışmalarda ihtiyaç duyulan araçları sağlayabilir özellikler sergilemektedir. Yani Geertz’in kendi yorumcu yaklaşımında olduğu gibi dijital antropolojik faaliyetlerde dijital kültürü bir okuma, anlama ve yorum faaliyeti olarak görmek gerekmektedir. Yine Geertz’in dikkat çektiği gibi dijital kültürde insan eylemleri (algılar, duygu ve düşünceler) simgeler dolayısıyla ifade edilir, görsel, medya ve tekno dilde var edilerek “ortak öznelerarası bir dünyada” inşa edilir. Sosyologlar ve antropologlar internet aracılığıyla her gün dünyanın her bölgesindeki yaşayanlara, kültürlere dair bilgi elde edebiliyorlar. İnternetin kendisi her gün sanal topluluklar oluşturmaktadır. Görsel antropoloji ve sosyoloji bir alt alan ve kendi metodolojilerini geliştirerek var olmaktadır. Hipermedya: görsel verilerin koleksiyonu, dijital kayıtlar yüksek nitelikteki toplumsal kültüre dair bilgilerin elde edilmesini sağlamaktadır (Dicks, 2005: 2-5). Ev, yeni medya teknolojilerinin incelenmesi için önemli bir yere sahiptir. Medya etkileşimi üzerine olan etnografik araştırmalardan biri de Horst’a aittir. Araştırmada örneğin medya teknolojisinin ev ortamındaki kamusal ve özel yaşam alanlarını birbirine bağlama imkanları ve teknolojiyle birlikte bu sürece atfedilen anlamları, ev içindeki belirli alanların ve zamansal rutinlerin (ev ofisi, 'oyun' bilgisayarı veya paylaşılan aile iPad'i gibi) fiziki gerçeklikten farklı bir kültürel doku oluşturduğu göstermesi açısından nitelikli bir örnek sunar. Dinamik ve interaktif yeni medya ortamında, mobil medya giderek daha fazla evin tartışmalı ve çelişkili pratiklerinde yer almaktadır. Aynı zamanda yeni medya kanallarının ve diğer dijital iletişim araçlarının insanların gündelik yaşamını, evin yapısını ve ritmini

şekillendirmede rol oynayabileceği dijital antropoloji ile ortaya koymak mümkündür (Horst, 2013: 61-80).

3. Görsel Medya Toplumu-Metin İlişkisi

Wilhem Dilthey ve Clifford Geertz'in "tin" dedikleri ve kuramsal ve felsefi arka planını sundukları kültür mevzusuna yaklaşımları göz önünde bulundurularak dijital kültür ve "dijital tin" denilecek yapılanmanın arka planına dair temel bilgilere bakılacak olursa "medya" konusu ile başlanabilir. Bu iki düşünürün belirttiği üzere "tin" veya kültürün ancak dil ile anlaşılabilirliğine yönelik gayretin asıl mevzuyu oluşturduğu netleştirilmiş olacaktır. Zira dijital kültürde hiper-metin ve üzerine inşa edildiği medyalar birer dil rolündedir aynı zamanda. Bu mevzu detaylandırılacaksa yeni medya, görsel medya ve metin-dil ilişkilerine bakılabilir. Yeni medya araçları (bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler ve sosyal medya olan facebook, Instagram gibi) ile görselliğin, görsel dilin öne çıktığı 2000 sonrası toplum yapısı dijital kültür-medya kültürü adı altında görsel medya toplumuna evrilmektedir. Görsel medya kültürü beraberinde görsel dilin, tekno dilin öne çıkarttığı "görsel medya toplumu" kavramını ortaya koydu. Dolayısıyla dijital platformlarda yeni medya araçları ile oluşturulan görsel medya toplumu hiper-metin denilen kendine özgü bol görselli, videolu, resimli vs bir "metin-hipermetin" türünü bu ilişkisel çerçevede oluşturdu. Hiper-metin doğrusal olmayan şekilde organize edilmiş, 0 ve1 kodları ile yazılan erişime açık metinlerdir (Taylor, 2019: 7). Dijital kültür veya tin üreticileri sanal zeminde bu doğrusal olmayan "metin-hipermetin" üzerinde varlık göstermektedirler. Yani "metin-hipermetin"ler sadece dilsel bir yapılanma değil aynı zamanda dijital kültürün kendisi ve kendisi üzerinde varlık gösteren bireylerin de var olabilmelerinin temel aracıdır. Richard Johnson "What Is Cultural Studies Anyway?" başlıklı çalışmasında kültürel formun ideolojik olabilmesi için üretim kökeninin ve metinsel formunun analizine dikkat çeker (Johnson, 1986: 56). Dolayısıyla hiper-metinler dijital-sanal dünyanın kültürünün ideolojik açıdan anlaşılmasında hiper metinler kritik bir noktada durmaktadır. Antropologlar, kendi alanlarına yönelik geliştirdikleri yöntemlerle örneğin edebiyat kuramından yararlanarak çalışmalarını bir metin inşası şeklinde kabul etmişlerdir. Bu yaklaşım yani antropoloji ve metin ilişkisini kurma mevzusu antropoloji alanında tartışmalara yol açsa da edebi eserlerin özerkliği durumunu merkeze alarak antropologlar kültür eleştirisi çalışmaları üretmişlerdir. Sevgi'nin aktarımı ile "edebiyat kuramının etnografik metinlerin değerlendirilmesi üzerindeki etkisi ile beraber bu iki disiplinin etkileşiminin kaçınılmaz olarak antropolojide yeni temayüllere yer" açmıştır. Edebiyat kuramcılarında ilham alan antropologlar "kültür eleştirisinde temsilin politik oluşuna" yönelik çalışmalarını şekillenmişlerdir (Sevgi, 2022: 20-25).

3.1. Dijitalleşme

Daha önce dijitalleşmeden kısaca bahsedildi. Dijital kültür veya tin olgusunu ortaya çıkartan dijitalleşme detaylı bir şekilde ele alınacaksa

işlevini gerçekleştirmediğini, içerisinde gerçekliğe gönderme yapıldığı dil kullanımının gerçeklik tarafından belirlendiğini, dil dışı toplumsal kazanımlara, kültürel birikimlere, deneyimlere, edindikleri her türlü bilgilere, ruhsal nitelikli kazanılmış her türlü deneyimlere ilişkin verileri” kapsadığına dair görüşleri “gerçeklik” mevzusunda konuya önemli veriler sunmaktadır (Günay, 2004: 230). Bu tanımlamaya göre öyleyse gerçeklik metinden dışlanmaz; bağlamını belirleyen, etkileyen bir unsur olarak karşımızda durmaktadır. Buna göre “yazınsal bir yapıt somut gerçeklikle ilişkisini toplumsal koşullara bağlı olarak belirlemekte; metinlerde yapılan alıntılar da yazınsal alana gerçekliğin taşınmasına aracılık” eder. Edebiyatta metinlerarasılık adı altında ele alınan bu mevzuda “yazınsal gerçekliğe bağlayan bir kullanım olarak” değerlendirildiği görülür (Aktulum, 2018: 234-243). Edebiyat alanında yine ilgili olarak M. Baktin’in söyleşimcilik kuramına da bakıldığında “yazın ve gerçeklik arasındaki ilişki” bu defa “gerçeklik farklı seslerin duyurulduğu, çoksesli karnavalesk bir yapıyla” var edilir. Örneğin bir montaj ya da kolaj işlemiyle de gerçeklik metne olduğu gibi taşınabilirken başka metinlerden kesitlerin, yazınsal sözcelerin, görsel ve diğer öğelerin bir metne taşınması” gerçek yaşamla bağ kurmanın temel yollarından biridir. Kolaj gibi etkili yollarla edebi yazınsal alan nesnelleşirken kurgu ve gerçeklik arasındaki sınır ortadan kaldırılmaktadır. M. Baktin’in savunduğu gibi, “her metin şu ya da bu biçimde gerçeğin/gerçekliğin izlerini taşımakta; Her yazınsal yapıt pek çok bakımdan gerçeklikle” var kılınmaktadır (Aktulum, 2018: 234-243). Sanal zeminde hiper-metinler bu bahsedilen mevzuyu yeni çağın kültürel gerçeğini üst düzey bir yetkinlikle ve yine yeni gerçeklik düzlemlerinde antropologlara ve diğer ilgili uzmanlara/ilgili alanlara sunmaktadır.

3.3. Görsel Medya Toplumu

Dijital toplumlardan öncesine gidildiğinde örneğin 1984-85 yıllarında New York City'nin etrafındaki birçok yerde kabile objeleriyle karşılaşmak mümkündü. Kültüre dair görsel okumalar yapmaya yarayan bu nesnelere son zamanlarda Modern Sanat Müzesi'nde (MOMA) düzenlenen büyük sergilerle, "20. Yüzyıl Sanatında 'İlkelcilik': Kabile ve Modernin Yakınlığı" gibi adlarla insanlara sunulur. Günümüzde müze gibi kurumların bünyesinde ancak görülebilecek "etnografik sunumular"(Clifford, 1988: 186-214) dijital yaşam formuyla kıyaslandığında olağan yaşam içinde dijital gerçekliklerin kültürel temsilleri her ne kadar fiziki gerçeklikteki nesnelere sağlanmasa da müzeleştirilen bir pencereden bakma durumunu da yaşatmaz. Wilhem Dilthey ve Clifford Geertz'in kuramı çerçevesinde dijital topluma bakıldığında bu toplumun çerçevesini çizen ve kültürün üstüne inşa edildiği temel mevzu görsellik ve görsel medyalardır. Modern yaşamda etrafımız görsellerle çevrilidir; telefon görüşmelerinin yerini FaceTime ve Zoom almışken sosyal medya yalnızca klasik anlamdaki yazılı metinden oluşan gönderilerin devrini çoktan geride bırakmıştır ve izleyicileri, metin edimleyicilerini yakalamak için giderek daha fazla görsellere, videolara ve illüstrasyonlara bağımlı hale gelmiştir. Bu görsel unsurlar dijital ortamdaki

iletişim stratejilerini de belirlemektedir. Eş zamansız veya eş zamanlı şekillerde bilgi paylaşımına yönelik ekran yakalama araçları ve benzer uygulamalarla dijital teknolojilerin, insanların daha esnek koşullarda ama daha üretken, verimli çalışmalarına olanak sağlayan görsel dilin başat kılındığı iletişim biçiminden yararlanmaktadır. Online yeni medya denilen araçlar üzerinden bol görselli, videolu iletişim şekli aynı zamanda bünyesinde “hiper metin” denilen yapıları taşımaktadır. Yani görsel medya, bilgi veya mesajları iletmek için resimler, videolar veya grafikler gibi görsel öğelere dayanan her türlü hiper-metinsel iletişim veya ifade biçimi olarak tanımlanabilir. Hiper-metinsel özellik sayesinde bünyesinden birden fazla farklı medyasal unsur içerir (metin, video, sinema, müzik vs) sıçramalarla takip edilebilen görsel ve tekno dilin başat kılındığı görsel medyanın görsel iletişimi oluşturmaktadır. Görsel iletişimi de bireylerin “fikirlerini, bilgilerini alıcıya aktarmaya yönelik; çizimlerden farklı işaret sistemlerine, grafik ve reklam tasarımlarından, illüstrasyonlara veya animasyonlara dek tüm potansiyel elektronik kaynakların da bünyesinde yer aldığı görsel unsurların kullanılması” olarak tarif edilebilir. Görsel iletişim şekilleri başlıca şu yollarla sağlanır; Videolar ve fotoğraflar, grafikler, çizelgeler, infografikler tipografi, haritalar (zihin haritaları ve içerik haritaları şeklinde olabilir), illüstrasyonlar, grafik tasarımlar, slayt desteleriyle sunumlar, GIF’ler, ekran yakalama kayıtları ve diğer veri görselleştirme türleri diye sıralanabilir. 2000’ler sonrası dijital teknolojileri kullanan yeni toplumun bahsi geçen görseller eşliğinde kurduğu iletişim şekli ve yaşam biçimi görsel medya toplumu olarak tanımlanabilir. Bu medya toplumu aynı zamanda dijital dünyaların da kültürü var oluş biçimi olduğu için birbirleri yerine de kullanıldığı görülmektedir. Esasında dijitalleşme ekseninde “tin” veya kültür mevzuu ele alındığında bir madalyonun iki yüzü gibi düşünülerek medya toplumu/kültürü = dijital toplum/dijital kültür formüle edilebilmektedir.

3.4. Dijitalleşme ve Yeni Gerçeklikler Etkisinde Değişen Metin Kavramı

Dijitalleştirmenin, bilgiyi dijital formata dönüştürme işlemi olduğu; ayrı bir nokta veya örnek kümesini tanımlayan bir dizi sayı üretilerek elde edilen bir nesnenin, görüntünün, sesin, belgenin veya sinyalin temsili olduğu uzmanlarınca tanımsal olarak belirtilmektedir. Sanal zeminde yeni bir yaşam formu yaratan dijitalleşme süreci beraberinde insan algısını da şekillendirmesi nedeniyle yeni gerçeklik türlerinin doğuşunu getirmiştir. Sanal, karma, artırılmış gerçeklik gibi adlarla ve farklı özelliklerde olan bu gerçeklikler zemininde yine 0 ve 1 kodları üzerine inşa edilen yeni bir metin oluşmuştur. Ayrıca matbaa denilen teknolojiler ile üretilen ve bir yönü ile klasik olarak kabul gören metinlerin de hiper-metin denilen bu yeni yapılanmadan dolayısıyla dijitalleşmeden, dijitalleştirmeden ve bu sürecin doğurduğu yeni gerçekliklerden ve sanal zeminden, yaratılış sürecinden etkilenmektedir. Görsel unsurların ön planda olduğu ve tekno-dil denilen veya görsel dil olarak da şekillenen dil yapısı ile hiper-metinlerin hem edebi bağlamdaki metinleri hem de antropolojik metinleri şekillendirdiğini de

söylemek mümkündür. Döngüsel etkileşim içinde ve hem üretici hem de edimleyicinin interaktif çalışması ekseninde elde edilen metinler görselliğin hâkim olduğu görsel medya toplumunun işleyişini ve iletişim şekillerini etkilemektedir (Bankov, 2022: 183-200)

Sonuç ve Öneriler

Anlam-yorum ilişkisini merkeze alarak hermenötik kuramı etnografiye uygulayan Geertz'in yorumcu yaklaşımı bazı hususlarda aldığı eleştirilere rağmen dijital çağ, kültürü, dünyası ve dil-metin yapılanması mevzularını yorumlamada destekleyici araçlar sunabilmektedir. Örneğin Gottowik kültürün bir metin gibi okunarak yorumlanabileceğini belirten Geertz'in etnografisinde "yerli"yi dikkate almamasını eleştirmektedir. Oysaki dijital kültür tam da bir metin gibi okunan yapı sergilerken yine Geertz'in eleştirdiği yerliyi dikkate almama durumu da tastamam dijital kültür yapılanmasına uymaktadır. Zira dijital dünyada yerli yabancı kavramı arasındaki ayrım bulanıklaşmış ve yok olmaya da evrilmektedir. Bunun en iyi göstergesi tekno dilin, görsel veya medya dilin dünyanın her yerinden katılım sağlayan insanlarca anlaşılması ve bu çerçevede yaratılan ortak kültürde var olabilmesidir. Benzer şekilde Geertz'in reddettiği Dilthey'in empati kavramı dijital kültürün veya Dilthey'in deyişiyle "tin" in anlamlandırılabilmesi ve tarihsel bağlamının oluşturulabilmesi için gerekli zemini sunmaktadır. Bunlara paralel ortaya konulabilecek Scholte'un "Anlamlı olarak değerlendirilen şey nedir? Anlam nasıl sürdürülür, dağıtılır ve denetlenir?" Uzlaşma ya da güç kullanılarak mı?" (Scholte, 1986: 10) soruları Geertz'in yorumcu antropolojisiyle cevaplanamazsa da Dilthey'in "tin" yani kültür mevzusunu da içine alan hermenötik kuramı için geliştirdiği fikirler ekseninde cevaplanabilir. Esasında dijital kültür ve tin ilişkisi mevzusuna açıklık kazandırmak adına Geertz'in kültürel metinlerin sembolik anlamlar taşıdığı fikri ilk anlayış olarak ele alınabilir. Bu görüşe ek olarak Scholte; etnografik temsil tarzı olarak metni işaret etmiştir. Dilthey'in hermenötik yaklaşımının etkisiyle gelişen Geertz'in yorumcu antropolojisi etnografik analizde, "açıklama"nın yerine "anlama"yı, "davranış"ın yerine "anlam"ı yerleştirmiştir. Geertz'in antropolojik metinlerin aslında birer kurgu olduklarına dair vurgusu, kültürlerin evrensel genelleştirmeler yerine her birinin kendi tikelliği içinde bir bütün olarak ele alınması gerektiği anlayışından yola çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Alman Tarih Okulu içinde yetişen filozof Wilhelm Dilthey'in hermenötik kuramını ve onun hermenötik kuramını etnografide ilk kez uygulayan antropolog Clifford Geertz'in yorumcu antropolojisi göz önünde bulundurularak özellikle 2000'ler sonrası şekillenen görsel medya toplumunun gerçeklik yaratımlarına ve algılarına yönelik çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Dilthey'in hermenötik kuramında dile getirilen varlık mevzusu ve gerçeklik algıları dijitalleşmenin etkileriyle hem antropolojide hem de edebi düzlemde, tinsel-ruhsal var oluşundan yeni gerçeklik denilen sanal, artırılmış ve karma gerçeklik modellerinde hiper-metinsel yapıda, yeni metin formunda görünmeye başladığı tespit edilmiştir.

Geertz'in yorumcu antropolojisi (interpretive anthropology) simgesel, sembolik ya da yorumsamacı antropoloji olarak da adlandırıldığından 2000'ler sonrası oluşan dijital toplumların hiper-metinsel yapısının da tastamam simgesel, sembolik ve çoklu yorumsamacı antropoloji zemininde görsel medya toplumunda yeni metinsel yapı ile kendi kültürel kodlarını işleme bağlamında sıkı şekilde tezahür ettiği söylenebilir. Dolayısıyla Alman Tarih Okulu içinde yetişen filozof Wilhelm Dilthey'in hermenötik kuramının gelişkin versiyonun ve onun hermenötik kuramını etnografide uygulanmasına vesile olan antropolog Clifford Geertz'in yorumcu antropoloji yaklaşımı çerçevesinde bu çalışma ele alınarak kuramsal arka plan tinsel veya ruhsal varoluşa dek tarihsellik ilkesi de gözden kaçırılmadan ele alınmıştır. Dijital toplumlarda görsel unsurların görsel medyalar, araçlar üzerinden kültür nosyonunu hiper-metin denilen yapıda yeniden inşa ettiği tespit edilirken; bu dijital çağ toplumunu yorumlama konusunda işlevsel kılınması gereken temel aygıtların da dijital yeni medyaların bizzat kendisi olduğu söylenebilir. Bu noktada sanal zemindeki hiper-metin düzlemindeki görsel medya toplumunun yeni gerçeklikler ile olan bağı da gözden kaçırılmaması gereken bir diğer mevzudur. Dolayısıyla medya toplumunda hem toplumun kendisi tarihsellik denilen yapıda hem de edebi düzlemde de edebiyatın kendisi de yeni metin-hiper-metin formunda var olma sürecinde varlık göstermektedir. Yani yeni medya toplumlarının dijital dünyalarda hiper metinler içinde dolaşarak var oldukları; dijital kültürün bir bütün olarak hipermetin şekilde, tekno dil, medya dili veya görsel dil şeklinde yapılandığı iddia edilebilir. Nitekim Geertz'in yorumcu antropolojisinin (interpretive anthropology) simgesel, sembolik ya da yorumsamacı antropolojiyi öne çıkartan yaklaşımı günümüz görsel medya toplumunun metin gibi okunabilmesinin de mümkün olacağını işaret etmektedir. Ayrıca Geertz'in kültürel sistemi toplumsal sistemden ayırma eğiliminin sonucu gelişen yaklaşımı yine dijitalleşme ile ortaya çıkan görsel medya toplumu ile ilişkisini de metin düzleminde değerlendirme olanağı sunması açısından bu türden çalışmalarda bu yaklaşım göz önünde bulundurulabilir. Geertz'in toplumsal bağlamını ihmal eden yaklaşımının toplumsal yapı içindeki güç ve tahakküm ilişkilerini de ihmal etmesini sunması mevzusu görsel medya toplumunun oluşum nosyonu için de geçerlidir. Fakat Geertz'e çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştiriler farklı başlıklardan oluşsa da başlıcaları saha çalışmalarında siyasi baskıları ve toplumsal eşitsizlikleri göz ardı etmesi ve bağlamsal açıdan bu sosyolojik etkenlere değinmemesidir. Geertz analizinde anlamın kim tarafından, kimin adına ve nasıl inşa edildiği ilişkisine yönelik yaklaşımı görsel medya toplumlarında anlamın özellikle metinsel düzlemde nasıl oluştuğu sorusuna da açıklık kazandırabilmektedir. Bu noktada görsel medya toplumunun bir hiper-metin gibi yapılanması ve edebiyatının hiper-metinsel formda var olma sürecinde görsel medyaların inşa edici rolü vardır denilebilir. Bu bilgiler ışığında sonuç olarak; Geertz'in yorumcu antropolojisinde etnografik analizde "açıklama"nın yerine "anlama"yı, "davranış"ın yerine "anlam"ı yerleştirmesi yaklaşımı, antropolojik

metinlerin aslında birer kurgu olduklarına dair vurgusunun, kültürlerin evrensel genelleştirmeler yerine her birinin kendi tikelliği içinde bir bütün olarak ele alınması gerektiği anlayışı günümüz dijital araçları ile şekillenen görsel medya toplumu için de belirtildiği üzere metinsel, yeni metinsel, hiper-metinsel düzlemde geçerliliğini ve uygulanabilirliğini ortaya koyduğu tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Acungil, M. (2019). *24 soruda dijital dönüşüm*. İstanbul: Tuti Kitap.
- Aktulum, K. (2018). Metinlerarasılık görüngüsünde gerçeklik ya da metnin göndergeselliği". *Bilig*. (85), 233- 256.
- Altuntek, N. S. (2009). *Yerli'nin bakışı, etnografya ve yöntem*. Ankara: Ütopya.
- Avcı, Tuğal, S. (2018). *Oluşum süreci içinde dijital sanat*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Bankov, K. (2022). From textualism to hypertextualism. *The Digital Mind: Semiotic Explorations in Digital Culture*, 183-200, Switzerland: Springer.
- Burawoy, M., et al. (2001). Global ethnography: forces, connections, and imaginations in a postmodern world. *Journal of Political Ecology*. Berkeley: University of California Press.
- Clifford, J. (1988). The predicament of culture: twentieth-century. *Ethnography, Literature and Art*. USA: Harvard University Press.
- Crane, G. (1991). Composing culture: the authority of an electronic text [and comments and reply]. *Current Anthropology*, 32 (3), USA: The University of Chicago Press Journals.
- DeNichola, N. (2013). Geomedia: the reassertion of space within digital culture. *Digital Anthropology*, USA: Taylor & Francis.
- Dicks, B. et al. (2005). Introduction: Qualitative research for the digital world. *Qualitative research and hypermedia: ethnography for the digital age* (new technologies for social research series). Thousand Oaks: California SAGE Publications Ltd.
- Dilthey, W. (2008). Tin bilimlerine giriş. *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*, (ed.: D. Özlem), 114-136, Ankara: Doğubatı.
- Drazin, A. (2013). Designing anthropology: working on, with and for digital technologies. *Digital Anthropology*. (ed.: Heather A. Horst - Daniel Miller). USA: Taylor & Francis.
- Erdal, C. (2012). Visual culture in the new communication environment: e-government as a case study. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 2(4), 47-51.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
- Geertz, C. (1990). Yerli gözüyle: Antropolojik anlamının doğası üstüne. *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım*. (der.: P. Rabinow – W. Sullivan), 44-56, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

- Gibson, Geertz, C. (1989). *Works and lives: The anthropologist as author*. Stanford University Press.
- Gibson, I., et al. (1998). Virtual reality. *IEEE Potentials*, 17(2), 20-23.
- Günay, D. (2004). *Dil ve İletişim*. İstanbul: Multilingual.
- Horst, HA. (2013). New media technologies in everyday life. *Digital Anthropology*. (ed.: Heather A. Horst - Daniel Miller), 61-80, USA: Taylor & Francis.
- Gottowik, V. (1997). Who's afraid of 'teutonic professors? the hermeneutic tradition in German anthropology. *Anthropology Today*, 13 (4), 3-4.
- Johnson, R. (1986). What is cultural studies anyway? *Social Text*, 16, 38-80.
- Knorr, A. (2011). *Cyberanthropology*. Germany: Peter Hammer Verlag GmbH.
- Koç, R. (2022). Dijitalleşen kültür ya da kültürün dijitalleşmesi: Dijital kültür kavramı. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15 (38), 500-513.
- Martin, M. (1993). Geertz and the interpretive approach in anthropology. *Synthese*, 97 (2), 269-286.
- Miller, D. (2013). Heather A.Horst. "The digital and the human: A prospectus for digital antropology. *Digital Anthropology*, 3-20, (ed.: Heather A. Horst - Daniel Miller), USA: Taylor & Francis.
- Özbudun, S. vd. (2007). *Antropoloji: kuramlar/kuramcılar*. Ankara: Dipnot.
- Özlem, D. (1996). *Metinlerle hermeneutik (yorumbilgisi) Dersleri Cilt I-II*. Ankara: İnkılâp.
- Özlem, D. (1998). *Bilim, tarih ve yorum*. Ankara: İnkılâp.
- Özlem, D. (2008). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. Ankara: Doğubatı.
- Palmer, R. E. (2003). *Hermenötik*. İstanbul: Anka.
- Ricoeur, P. (1990). Anlamli eylemi bir metin gibi görmek. *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım*, (ed.: P. Rabinow- W. Sullivan), 27-44, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Said, E. W. (1993). *Culture and imperialism*. USA: Vintage.
- Sevgi, M. A. (2022). Kültürel form olarak metin: antropolojide paradigma değişimi. *Antropoloji*, 44, 20 – 25.
- Scholte, B. (1984.) On Geertz's interpretive theoretical program. *Current Anthropology*, 25 (4), 538-542
- Scholte, B. (1986). The charmed circle of Geertz's hermeneutics. A neo-marxist critique. *Critique of Anthropology*, 6 (5), 5-15.
- Shankman, P. (1984). The thick and the thin: on the interpretive theoretical program of Clifford Geertz. *Current Anthropology*, 25 (3), 261-280.
- Taburoğlu, Ö. (2018). Dijital çağın özü dijital değildir. *Doğu Batı Düşünce Dergisi: Dijital Çağ*, 86, 7-9.
- Taylor, C. (2019). *Electronic literature in Latin America from text to hypertext [electronic resource]*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Tuğal, S. A. (2018). *Oluşum süreci içinde dijital sanat*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Weber, G. W.- Bookstei, F. L. (2011). *Virtual anthropology a guide to a new interdisciplinary field*. USA: Springer Vienna.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <https://www.worldcat.org/title/electronic-literature-in-latin-americafrom-text-to-hypertext/oclc/1112136423> (Erişim: 14.04.2024).

URL-2: Dijital. (2024). *Merriam Webster Dictionary*. Erişim Adresi: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/digital> (Erişim: 05. 06. 2024).

URL-3: Dijital-dijitalleşme. (2024). *Technopedia*. Erişim Adresi: <https://www.techopedia.com/definition/604/digital-definition> (Erişim: 03. 01. 2024).

URL-4: Techno-anthropology course guide. Aalborg University. Erişim Adresi: <https://www.en.aau.dk/education/master/techno-anthropology-aal> (Erişim: 15. 05. 2024).

Extended Summary

The approaches of Wilhelm Dilthey and Clifford Geertz clearly demonstrate the connection between the disciplines of hermeneutics and interpretive anthropology. Dilthey's hermeneutic perception argues that human sciences are a process of understanding and interpretation in a different way than natural sciences. According to him, human behavior and social phenomena should be evaluated within historical and cultural contexts. At this point, what Dilthey emphasizes is that understanding occurs through intersubjective communication and language. Language is the external expression of the individual's inner world, and this world can be understood through the interpretation of texts and symbols. Clifford Geertz, on the other hand, argues that culture should be read as a system of meanings with his interpretive anthropology approach. According to Geertz, culture is the world of symbols through which people give meaning to their experiences in life. In other words, culture can be read and interpreted like a text. In this context, Geertz's greatest contribution to anthropology is the concept of "thick description." This concept suggests analyzing not only the superficial appearance of a social practice, but also the deep meanings attributed to that practice.

Dilthey and Geertz's approaches provide an important theoretical basis for examining the impact of language and visual media on society. While Dilthey's hermeneutic methods are used in understanding written and verbal texts, Geertz's interpretive anthropology is important in analyzing visual and more ambiguous media products. For example, a film or advertising campaign can be analyzed with a Geertzian approach using the "thick description" method. Not only the apparent story of the film, but also its subtexts and social messages become the object of analysis.

The ideas of these two thinkers allow us to comprehend the interaction between media and society more deeply. Today, the impact of social media and digital platforms on social perception necessitates the combination of hermeneutic and interpretive anthropological approaches. These approaches make it possible to analyze not only the intention of a content producer, but also the interpretation styles of the audience.

In conclusion, the views of Wilhelm Dilthey and Clifford Geertz provide a critical theoretical foundation for researchers who want to understand society through language and visual media. Combining these two approaches allows for a more in-depth and comprehensive perspective in cultural analysis.

Wilhelm Dilthey and Clifford Geertz's interpretive anthropology approaches stand out as approaches that focus on understanding meaning and cultural context in the human sciences. The works of these two thinkers differ from previous positivist and functionalist approaches that attempted to explain human behavior solely through external observations.

Dilthey argues that the human sciences need a different method from the natural sciences. According to him, while the natural sciences explain events, the human sciences should try to understand human experiences. This understanding is based on the principle of "looking from the inside." In other words, he suggests that individuals should be given meaning within their

own cultural and historical contexts. Dilthey states that interpreting an individual's thoughts, feelings, and experiences is the main purpose of the human sciences.

Clifford Geertz, on the other hand, carries this approach of Dilthey to anthropology. Geertz's interpretive anthropology defines culture as a "web of interlocking meanings" and argues that anthropologists try to analyze these networks. According to him, understanding a culture requires a deep interpretation of the symbols, rituals, and discourses of that culture. Geertz's famous concept of "thick description" emphasizes that not only external behaviors but also the meanings underlying these behaviors should be analyzed.

The necessity of this approach stems from the fact that humans live within social and cultural structures. Explaining human behavior solely with biological or economic factors means ignoring cultural depth. Interpretive anthropology addresses this deficiency and focuses on how individuals make sense of their world.

While previous anthropological studies generally treated culture as a system and examined its structural functions, interpretive anthropology attempts to understand it from the individual's perspective. This allows for a more accurate understanding of the diversity and complexity of cultures. The work of Geertz and Dilthey contributes to the development of intercultural dialogue and understanding by increasing the importance of empathy and cultural awareness in the human sciences.

Both thinkers emphasize that language and visual media are used as tools in the construction and reproduction of the social world of meaning. While Dilthey's emphasis on historicism points to the necessity of concentrating on the historical roots and development of visual media, Geertz's analysis of symbolic culture indicates that every detail of the media must be examined in depth.

In conclusion, if we summarize Geertz and Dilthey's suggestions on the subject; Historical and cultural contexts should be taken into account in visual media and language studies. Visual narratives and language use should be examined in more depth in cultural anthropology and finally, in-depth analyses should be made using Geertz's intensive description technique in media studies.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. /Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.

Katkı Oranı Beyanı / Author Contributions: Her iki yazarın da katkı oranı eşittir./ The contribution of both authors is equal.